

SCENARIUSZ LEKCJI

etyka / filozofia | klasy ponadpodstawowe

Nie jestem twoim narzędziem. Jestem kimś, kto ma prawo do nudzenia się po swoimu.
– Murderbot (Martha Wells, *Wszystkie wskaźniki czerwone*)

TEMAT LEKCJI

Od wycieraczki do SecUnit. Jak nie stać się meblem w świecie, który chce nas użyć?

(zła wiara – Jean-Paul Sartre; człowiek jako cel – Immanuel Kant)

Czas trwania

90 minut

Przedmiot

etyka / filozofia

Cele operacyjne

Po zakończeniu lekcji uczeń:

- rozpoznaje i nazywa sytuację złej wiary (Sartre'a) w filmie, tekście i przykładzie z życia codziennego;
- wyjaśnia różnicę między pełnieniem roli społecznej a uprzedmiotowieniem;
- stosuje zasadę Kanta (człowiek jako cel, nie środek) do oceny konkretnych sytuacji;
- formułuje własny wybór przeciwdziałający „byciu narzędziem”;
- uzasadnia swoje stanowisko, powołując się na co najmniej jeden argument filozoficzny;
- interpretuje metaforę człowiek–przedmiot w tekście kultury.

Kluczowe pojęcia

zła wiara	Pojęcie Sartre'owskie – udawanie, że nie mamy wyboru, choć w istocie go mamy; samooszustwo egzystencjalne.
uprzedmiotowienie	Traktowanie osoby wyłącznie jako środka do osiągnięcia celu, z pominięciem jej podmiotowości.
autonomia	Zdolność do samostanowienia; działanie zgodne z własnym rozumem i wartościami.
godność	Bezwarunkowa, niezbywalna wartość każdej osoby ludzkiej (Kant: człowiek jest celem samym w sobie).
rola społeczna	Zestaw oczekiwań przypisanych danej pozycji w strukturze społecznej; odmienna od tożsamości osoby.
wybór	Akt wolności w rozumieniu egzystencjalistycznym – fundamentalne narzędzie przeciwdziałania złej wierze.

⚠ **Bezpiecznik psychologiczny**

Analizujemy sytuacje i mechanizmy, nie oceniamy ludzi. Każdy ma prawo powiedzieć pass i wejść w rolę obserwatora.

Materiały i zasoby

- Martha Wells, *Wszystkie wskaźniki czerwone* (fragment), tłum. Marek Pawelec, Warszawa: Wydawnictwo MAG, 2023.
- *El Empleo* [film animowany, 6:24 min], reż. Patricio Plaza i Santiago Grasso, Argentyna: Opusbou / Ojo Raro, 2008.
- Muzyka: Republika, *Kombinat* (odtworzana w tle na początku zajęć).
- Muzyka: Marina and the Diamonds, *I Am Not a Robot* (refren i pierwsza zwrotka, na zakończenie).
- Aplikacja Padlet do anonimowej publikacji manifestów uczniowskich.

Przebieg zajęć

FAZA 1. Uruchomienie myślenia (ok. 15 minut)

Czynności nauczyciela:

- Nauczyciel odtwarza w tle muzykę (Republika, *Kombinat*, refren i jedna zwrotka) i zapisuje na tablicy leitmotiw lekcji.
- Uczniowie otrzymują polecenie: „Gdybyś miał/a być przedmiotem w tej sali, którym najmniej chciałbyś/chciałabyś być i dlaczego?”
- Nauczyciel daje 30 sekund ciszy, następnie prosi o wypowiedź chętnych 2-3 osób.
- Doprecyzowanie prowadzącego: „Nie chodzi o żart – tylko o to, co ten przedmiot robi z człowiekiem.”

FAZA 2. Doświadczenie problemu (ok. 20 minut)

Film *El Empleo*:

- Odtworzenie filmu w całości, bez przerywania.
- Po filmie: 60 sekund ciszy.
- Praca w parach (1 minuta): „Który człowiek był najbardziej „przedmiotem”?” i „Czy oni mają wybór?”

Mikro-wkład filozoficzny (nauczyciel):

„Sartre mówił o złej wierze – to moment, kiedy udajemy, że nie mamy wyboru, choć go mamy. Problemem nie jest to, że mamy rolę. Problem zaczyna się wtedy, gdy wierzymy, że jesteśmy tylko tą rolą. Zła wiara często chroni nas przed lękiem – bo wybór oznacza odpowiedzialność.”

- Wyświetlenie krótkiego fragmentu *Wszystkich wskaźników czerwonych* Marthy Wells (Murderbot).

FAZA 3. Hakowanie schematu (ok. 30 minut)

A. Murderbot – autonomia jako wybór (5 minut):

- Pytanie do klasy: „Dlaczego ktoś, kto odzyskał wolność, wybiera... oglądanie seriali?”
- Komentarz nauczyciela: „To nie ucieczka – to wybór. Nawet bierne działanie może być autonomią.”

B. Teatr Forum (20 minut):

- Podział na grupy 5–6-osobowe.
- Temat sceny: sytuacja uprzedmiotowienia (algorytm, szkoła, grupa rówieśnicza – do wyboru przez grupę).
- W każdej grupie wyznaczony Obserwator systemu.

- **Zasada interwencji: zmiana = jedno zdanie lub jeden gest. Nie zmieniamy całej historii.**
- Przygotowanie i odegranie sceny (2 minuty); klasa reaguje okrzykiem STOP! i wchodzi w rolę.
- *Obserwator po scenie:* „Moment utraty autonomii był tutaj, bo...”
- Test Kanta, nauczyciel pyta: „Czy w tej sytuacji człowiek jest traktowany jako cel sam w sobie – czy tylko jako narzędzie?”

C. Klamra pojęciowa (2–3 minuty):

zła wiara udajemy, że nie mamy wyboru	uprzedmiotowienie ktoś używa nas jak narzędzia	autonomia przerwywamy schemat i wybieramy
---	--	---

FAZA 4. Manifest (ok. 15 minut)

Polecenie dla uczniów:

Stwórz tekst pt. „Moje Zasady Wolności 1.0”. Manifest powinien zawierać cztery elementy:

① Wybór	„nie robię...” / „zaczynam...” – konkretna decyzja
② Wartość	co dla mnie jest ważne i dlaczego
③ Ryzyko	co mogę stracić, podejmując ten wybór
④ Uzasadnienie	dlaczego? – minimum jeden argument

Przypomnienie nauczyciela: „To nie hasła. To decyzje, które coś kosztują.”

- Uczniowie publikują teksty anonimowo na Padlecie.
- Nauczyciel wyświetla kilka wybranych manifestów; krótka wspólna „wystawa” (3–4 minuty): Co zauważacie jako wspólne? Które zdanie szczególnie Was poruszyło lub zaskoczyło?

FAZA 5. Transfer i wyjście z lekcji (ok. 10 minut)

- Odtworzenie piosenki Marina and the Diamonds, *I Am Not a Robot* (refren i pierwsza zwrotka). Uczniowie słuchają w ciszy.
- Pytanie końcowe, tylko do siebie, bez wypowiedzania głośno: „Co w twoim życiu może być „wycieraczką”, ale udajesz, że to twój wybór?” Uczniowie zapisują jedno słowo na kartce / w telefonie (tylko dla siebie).

Ewaluacja (2 minuty) – „pokaz palców”:

1 palec	rozumiem pojęcie złej wiary
2 palce	potrafię podać własny przykład
3 palce	mam własny wybór / konkretną decyzję

Zadanie domowe

Napisz krótki tekst (ok. 1–2 strony A4):

„Jak przestać być narzędziem w świecie algorytmów?”

Odwołaj się do co najmniej dwóch źródeł omówionych na lekcji: filmu *El Empleo* oraz fragmentu książki Marthy Wells (Murderbot). Zastosuj przynajmniej jedno pojęcie filozoficzne (zła wiara, autonomia, godność lub uprzedmiotowienie) i wyjaśnij je własnymi słowami.

Bibliografia

- Wells Martha, *Wszystkie wskaźniki czerwone. Sztuczny stan*, tłum. Marek Pawelec. Warszawa: Wydawnictwo MAG, 2023.
- Plaza, Patricio i Grasso, Santiago, *El Empleo* [film animowany krótkometrażowy, 6:24 min]. Argentyna: Opusbou / Ojo Raro, 2008.
- Harvard Graduate School of Education, Project Zero. Artful Thinking Routines. Dostępne online: <https://pz.harvard.edu/resources/artful-thinking> (dostęp: 11.04.2026).